

עדנה גורני

עורכת מדור שירת הסביבה

ציטוט מומלץ

גורני ע. 2018. שירת הייקו / אלכס
בן-ארי. אקולוגיה וסביבה 9(2):
54-55.

שומחת דרורים | צילום: Diana Parkhouse, Flickr, CC BY 2.0

שירת הייקו / אלכס בן-ארי

25 ביוני, 2018

גיליון קיץ 2018 / כרך 9(2)

[שירת הסביבה](#)

1.

טובדים יחד

גזע העץ

והנקר

2.

בית הקפה התרוקן

בין צלחות

שומחת דרורים

3.

פקקי בקר בבית-טובד

עומד לצד

מלוני השדה

בין המילים

הייקו היא שירה מסורתית יפנית שהחלה להתפתח כסוגה עצמאית במאה ה-17, ונעשתה בין-לאומית בעשרות השנים האחרונות. שיר הייקו הוא שיר קצרצר שנכתב בדרך כלל בשלוש שורות של חמש-שבע-חמש הברות, ובסך הכול שבע-עשרה הברות בשיר. לא פחות מהמבנה חשובה "רוח ההייקו". המשורר עוצר ומתבונן, מזיז הצידה את עצמו ואת מחשבותיו ומתאר את מה שיש, ללא שימוש במילים "חזקות" או בשפה נמלצת. שירי הייקו רבים מתייחסים לטבע ולזמן.

כדי לראות דברים בטבע צריך לעצור ולשים לב. בשירי ההייקו אין היררכיה, ומופיעים בהם יצורים גדולים ומרשימים לצד יצורים קטנים ו"לא נחשבים", כמו חרקים וצמחים, וגם טבע דומם – קטן ועצום: אבן, טיפת מים, שלולית, אוקיינוס, ירח ושמש. אין ראויים יותר או פחות, וכולם חשובים. גם מבחינה אקולוגית כולם חשובים – ללא פעולתם של תולעים, חרקים, חיידקים ופטריית למשל, לא הייתה נוצרת קרקע, ובלו צמחים ירוקים ואצות לא היה חמצן.

הרגישות האקולוגית בולטת גם בכך שאת המקום המרכזי בשיר לא תופס האדם הכותב, אלא ההתרחשות עצמה. הווייה כזאת נחוצה מאוד למען המשך קיומה של המערכת האקולוגית. חשוב שהמין האנושי יבין שהוא אינו מרכז המערכת, אלא חלק ממנה. המשך סיפוק צרכים עיוור ואנתרופוצנטרי מסכן את המערכת, על כל מרכיביה. חשוב שנלמד ענווה ונקבל את ה"אחרים" כשותפים.

האקולוגיה חותרת להבין את יחסי הגומלין בין אורגניזמים שונים. השותפות בין רכיבי המערכת עומדת במרכז שיר ההייקו הראשון. מהי עבודתם המשותפת של הגזע ושל הנקר? העץ מספק לנקר מקום קינון ומקור מזון, ואף מהדהד למרחקים את נקישתו בעונת הקינון. הנקר, כמו כותב השיר, הוא משורר או מוזיקאי. קולות התיפוף עצמם נעדרים מהשיר, אך נרמזים באותה עבודה משותפת של הנקר והעץ.

הדרורים ובני האדם אף הם עובדים יחד, בשיר ההייקו השני. בית הקפה מספק מזון ללהקה של דרורי בית. בני האדם נעדרים מהשיר, ודווקא היעדרם הוא זה שמאפשר לדרורים לקפץ בין הצלחות וללקט פירורים. המשורר מנסה לחדור אל מהות הדרוריות ולתאר מה הם מרגישים כאשר השולחן העמוס כל טוב נעזב, והם מקפצים בין הצלחות ומלקטים פירורים.

העצירה ושימת הלב שמאפיינת את שירת ההייקו בולטת בשיר השלישי באופן מילולי. משתתקות דהרת המכוניות ונהמת המנועים כי עכשיו יש פקק תנועה. התנועה נעצרת כמו בכל בוקר. נעצר גם המשורר, אולי בעל כורחו, אבל נעצר. עכשיו הוא שם לב כי לצד הכביש יש שדה, ובשדה צומחים מלוני שגם הם אינם נעים. עומדים יחד. אפילו פקק תנועה הוא הזדמנות לחשוב על השדה ועל המלוני, ועל כך שללא השדה הזה ושדות אחרים, לא יהיה לנו מזון. שללא חרקים מאביקים לא נוכל ליהנות ממגוון הפירות והירקות שאנחנו אוהבים לאכול. שמלוני אינם צומחים מעצמם – הם פרי עמלם של החקלאים ופועלי השדה, כפי שנרמז בשם המושב – בית-עובד.

יש שמתארים את שירת ההייקו כהשלכת אבן למים. האבן פוגעת במים ושוקעת. היא נעלמת, ובשקט שנוצר לאחר שקיעתה נוצרות במים אדוות שמתפשטות לכל הכיוונים. השקט, הרווח, המרחב וההיעדר חשובים לא פחות מההתרחשות עצמה. ההתרחשות לוכדת רגע אחד, כמו תצלום, ורומזת על עולם שלם קיים ונעדר – קולות התיפוף של הנקר, אוושת הרוח בעלים, חרקים מכרסמים בקליפה, קולות שיחותיהם של היושבים בבית הקפה, צלצול הכפיות בכוסות, התנועה בכבישים, הפועלים החקלאיים (עובדי הקבלן) מוחים זיעה מפניהם בשמש הקיץ הקופחת. האדוות ממשיכות להתפשט.

מקורות

1. בן-ארי א. 2015. קורת השער. מוסד ביאליק.